

Никола Р. Настић
Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука
у Јагодини
Студент докторских студија

УДК 811.163.41'36(082)(049.32)
811.163.41'271(082)(049.32)
811.163.41:929 Ковачевић М.(082)(049.32)
012 Ковачевић М.(082)(049.32)
Примљен: 2. септембар 2019.
Прихваћен: 25. октобар 2019.

ПРИКАЗ ЗБОРНИКА РАДОВА *СРПСКИ ЈЕЗИК: СТАТУС, СИСТЕМ, УПОТРЕБА* ПОСВЕЋЕНОГ ПРОФЕСОРУ МИЛОШУ КОВАЧЕВИЋУ

Зборник радова *Српски језик: статус, систем, употреба* настао је на иницијативу наставника и сарадника Катедре за српски језик Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу са жељом да се поводом 65 година живота и 40 година научног рада проф. Милоша Ковачевића на једном месту, у једној књизи, окупи што већи број пријатеља, колега и поштовалаца његовог наставног и научног рада.

Објављивањем зборника исказује се посебна захвалност и част проф. М. Ковачевићу и наставља традиција објављивања сличних издања посвећених утемељивачима ФИЛУМ-а. До сада су објављени зборници посвећени проф. Б. Петронијевић, проф. Р. Младеновићу, проф. М. Станојевићу, проф. Д. Иванићу и проф. Р. Симићу.

Током вишедеценијског наставног и научног рада на пољу лингвистичке славистике и срб(окроат)истике, проф. М. Ковачевић је оставио значајан траг у великом броју универзитетских центара у Србији, Црној Гори, Босни и Херцеговини и СР Немачкој.

Професор Ковачевић је лингвиста чија су научна интересовања прилично разнолика. О томе сведочи и увид у библиографију радова професора Ковачевића, бројне студије, монографије, књиге у којима се уочава да су његове научне преокупације разне језичке дисциплине као што су синтакса, семантика, стилистика, историја српског књижевног језика, а изузетан допринос је дао и проучавању многих других језичких тема, те се може рећи да нема језичке дисциплине којом се није бавио нити језичког питања које није успешно разрешио, поштујући увек и само научне критеријуме и аргументе. Импресивна биографија сведочи о разноврсним Ковачевићевим научним интересовањима, али и о невероватном осећају за проналажање и решавање различитих језичких проблема и недоумица на свим нивоима

језичке анализе. Због свега тога огроман је његов научни допринос развоју србистике, очувању и неговању српског језика.

Радови објављени у зборнику распоређени су у три целине. У првој целини дата је биографија и библиографија професора др Милоша Ковачевића. У другој целини налази се мањи број радова (укупно шест) посвећених осветљавању научних доприноса проф. М. Ковачевића различитим питањима науке о српском језику и писму. У трећем, најобимнијем делу зборника, 42 аутора, у складу са насловом зборника, објављују радове посвећене различитим системским и употребним одликама српског језика, као и питањима његовог статуса, што су биле и што јесу и најчешће преокупације у раду проф. М. Ковачевића.

Шест аутора у другом делу зборника анализира методолошке поступке и резултате истраживања професора Ковачевића из области синтаксе, стилистике, системске лингвистике, морфологије и историје књижевног језика.

Миланка Бабић у раду „Разграничавање синтаксичких категорија у (морфо)синтаксичкој теорији Милоша Ковачевића” анализира методолошке поступке и резултате истраживања које је професор Ковачевић спровео у својим синтаксичким огледима. Ауторка истиче да је област синтаксе примарна научна област у оквиру Ковачевићевог научноистраживачког рада у коме откривамо интересовање за лингвостилистику, синтагматику, синтаксу реченичних чланова и сложене реченице, комуникативну синтаксу. Из богатог научног опуса ауторка издваја синтаксичка питања која се тичу односа између координације и субординације на нивоу сложене реченице, затим статуса субјекта и предиката у србистичким синтаксичким теоријама, као и разграничавања везничког система хипотаксе и паратаксе.

О стилистичким разматрањима Милоша Ковачевића на основу бројних стилистичких студија, теоријских и практичних, говори ауторка Јелена Јовановић Симић у свом раду „Стилистичка схватања Милоша Ковачевића”. Ауторка истиче важније истраживачке и научне моменте у стилистичким схватањима Милоша Ковачевића, издвајајући теоријски, методолошки и практични значај његових стилистичких идеја.

Стилематично-стилогени модел стилистичке анализе бројних уметничких дела омогућава увид у уметничко дотеривање језичке грађе, тј. њено вредносно активно обликовање чији је исход секундарно ознаковљење – образовање стилског знака створеног креативним духом аутора.

Трагајући за главним научним и методолошким поставкама Милоша Ковачевића, ауторка закључује да су сви радови везани за стилистичка испитивања значајни и са лингвистичког, стилистичког, као и са књижевно-теоријског и књижевно-историјског становишта. Ковачевић је добро дефинисаним методолошким поступцима и јаком научном основом успео да

усмери читаочеву способност да замисли уметничке слике и повеже их са њиховом језичком грађом.

У раду „Истраживања Милоша Ковачевића која представљају теоријски оквир типологији форичких супстантивних антецедената релативних клауза” Тање Русимовић анализира се допринос научних истраживања из системске лингвистике Милоша Ковачевића, пре свега синтаксичко-семантичке. Одређују се границе релативних реченица у односу на друге врсте зависнослужених реченица и врши се класификација подтипова релативних реченица.

Научни резултати Ковачевићевог рада су послужили као теоријска основа за разврставање типова супстантивних антецедената са семантичким или формално присутним форичким елементом у свом саставу. Ковачевићеви радови о супстантивној функцији адјектива су били основа и одличан темељ за даље проучавање савременог српског језика, приказаног у овом раду, издвајање ендочентричног антецедента са катафоричким или анакатафоричким упућивањем у оквиру којег анафора може бити концептуална и референцијална.

У свом научном истраживању професор Ковачевић се бавио и идентитетским питањима српског језика од Вуковог па до савременог периода. Тако, Биљана Кнежевић у раду „Вук и ћирилица као лингвистичке теме Милоша Ковачевића” истиче да је професор Ковачевић прави следбеник Вукових идеја и ставова о језику и писму и борац за очување ћирилице као идентитета српског народа. Научним аргументима, дијахронијски и синхронијски, у својим радовима показује све заблуде и неистине које се везују за ћирилицу и српски језик.

„Морфолошке теме Милоша Ковачевића” Сање Куљанин представљају анализу више морфолошких радова из области творбе, као једне од многобројних тема и преокупација у научноистраживачком раду професора Ковачевића. У раду се анализирају творенице са творбено-семантичког аспекта и откривају њихова значења: плеонастичка вредност префикса (*сјоменуӣ* – *јоменуӣ*, *заобилазница* – *обилазница*); плеонастичке творенице су карактеристика не само глагола, него и именица, придева, прилога. Плеонастичка употреба префикса одлика је и монопрефиксалних и полипрефиксалних твореница у српском језику. Значењем поновљености (префикси *ре-* и *јре-*) показано је да се може свести на комбиновање архисемске компоненте редупликације и диференцијалне компоненте ревалоризације. Негативно или привативно значење, с архисемским значењем „ренегирања” односно анулирања онога што је означено мотивационом лексемом у основи (творенице с префиксом *ге(з)-*). Синонимност и блискозначност показује се на примеру суфиксалних изведеница на *-ач* и *-лац* (*носач* и *носилац*; *чишач* и *чишалац*).

Још један рад који се бави анализом радова професора Ковачевића из области творбе јесте рад Биљане Мишић „Међуоднос граматичких и стилистичких категорија у радовима Милоша Ковачевића”. У раду је анализиран међуоднос творбених категорија деминутивности и аугментативности и стилистичких категорија хипокоричности и пејоративности, који показује да су ове категорије врло испреплетене. Деминутивним формама се може реализовати не само умањеничко (денотативно) значење „мали”, већ и емоционално (конотативно) значење „мили, драги” као значење деминутивног хипокористика (*бакица, милиончић*), или значење „ружан, одбојан, безвредан” као значење диминутивног пејоратива (нпр. *лидерчић, новинарчић*). Такође, аугментативним формама се може изражавати денотативно значење увећања, значење „велики” (нпр. *шамарчина, књижурина*), али и конотативна значења „одбојности”, што аугментативима даје статус пејоратива (*сељачина, лавурга*) или „умилности”, што аугментативима даје статус хипокористика (*људина, јуначина*).

Аутор рада закључује да је професор Ковачевић показао да стилистичке и граматичке категорије не стоје у односу међузависности, будући да сваки деминутив није хипокористик, као што ни сваки аугментатив није пејоратив и обрнуто.

Трећи део зборника обухвата бројне научне студије и радове који су тематски разноврсни и тичу се различитих језичких питања и недоумица из области лингвистике, лексикологије, морфологије, синтаксе, стилистике и семиотике.

Лексиколошка питања су осветљена описом структуре корпуса као једног од најважнијих задатака у изради новог речника савременог српског књижевног језика, као и представљањем општих структурних карактеристика дијалекатског лексикона.

Бројни аутори представили су резултате рада из области морфологије, бавећи се следећим темама: питањима доследне критеријалне поделе речи на врсте према три критеријума – морфолошком, синтаксичком и семантичком; семантизмом предлога *прег* који се не може свести само на просторни однос, већ и на специфичне темпоралне употребе; проблемом дефинисања и употребом прилошких израза, као и анализом прилошких израза са структурно-семантичког аспекта; функционалистичком дистрибуцијом и употребом сложених везника; употребом бројних именица на *-ица* изведених од бројева и бројних именица на *-ка* у српском језику; испитивањем садржинских и структурних својстава глагола са префиксом *пог-*.

Велики број радова у зборнику посвећен је анализи и истраживању синтаксичких тема. Тако је разматрано питање граматичког слагања (конгруенције) у савременом српском језику са нормативистичког становишта; анализиране су и класификоване објекатске синтагме у дативу; описане и

анализиране су имперсоналне конструкције с предикатом у облику партиципског пасива формиране од глагола комуникације и когнитивних процеса са објекатском допуном у облику предлошко-падежне конструкције; дефинисан је статус односних клауза, односно њихова могућност да самостално врше неку од функција субјекта или објекта.

У 48 различитих огледа објашњени су различити и комплексни проблеми у многим аспектима језика – од историјских до функционалности. Бројност огледа у зборнику омогућава различит одабир прочитаног, али пружа и могућност за даља истраживања, нове језичке расправе.

Због тога се може рећи да зборник радова *Српски језик: ситијус, ситијем, уиојреба* представља веома успешан прилог не само личним истраживањима професора Ковачевића, већ и егзактан допринос савременим лингвистичким истраживањима.